

Twee zilveren indianen

Adriaen de Grebber (werkzaam vanaf 1608 – overleden 1658)

Stedelijk Museum
Het Prinsenhof
Delft

Delft 1623. Zilver, 814 gram, H 20,5 cm
Gemerkt op de basementen: stadskeur Delft, jaarletter L (1623), meestersteken AG
Herkomst: veiling Sotheby's Amsterdam, 4 november 2002, lot 371

De collectie Delfts zilver van Stedelijk Museum Het Prinsenhof is in november 2002 verrijkt met twee bijzondere voorwerpen uit het eerste kwart van de 17de eeuw: een paar zilveren figuren verkleed als indianen. De objecten zijn voorzien van het meesterteken van een van de belangrijkste Delftse zilversmeden uit deze periode, Adriaen de Grebber. Het werk dat van deze zilversmid bewaard is gebleven, wordt gekenmerkt door een hoog niveau van vakmanschap en een grote originaliteit in vormgeving en versiering. De figuren vormen een zeer interessante en welkome aanvulling op de verzameling.

DELFTSE ZILVERSMEDKUNST

Naast de tapijtweverijen en de aardewerkindustrie is de zilversmedkunst de derde kunstnijverheidstak waarin Delft een hoog artistiek niveau heeft bereikt. De 17de-eeuwse zilversmeden vervaardigden veel en goed zilver, dat ten opzichte van het werk van hun vakbroeders in andere steden een geheel eigen plaats inneemt. De hoge kwaliteit en productie van het Delfts zilver houdt ongetwijfeld verband met de welvaart van de stad en loopt in zijn ontwikkeling parallel met de hoogtijdagen van de andere genoemde kunstambachten en van de brouwering. Stedelijk Museum Het Prinsenhof bezit vrijwel alle koperen insculpatieplaten – vanaf 1591 – waarop het meesterteken van nieuw aangekomen zilversmeden is geslagen en hun naam staat gegraveerd. Deze platen zijn afkomstig van het Delftse Sint Eloy smedengilde. Er staan ook namen op van gildenbroeders zonder corresponderend teken. Vermoedelijk gaat het hier om juweliers en mogelijk ook wapensmeden. Uit de achternamen van de meesters kan worden afgeleid dat er sprake is van veel familiebetrekkingen.

Er zijn relatief weinig stukken Delfts zilver bewaard gebleven, maar deze worden gekenmerkt door hun bijzonder hoge kwaliteit.¹ Nautilusbekers zijn de meest in het oogspringende voorwerpen die in de periode tussen 1590 en 1640 in Delft zijn gemaakt. Deze exotische pronkstukken bestaan uit een nautiluschelp gevat in een zilveren montuur. Ze zijn vaak rijk versierd met religieuze of mythologische voorstellingen. Het vroegst bekende Delftse exemplaar dateert uit 1592 en is van de hand van Nicolaes de Grebber (werkzaam vanaf 1574-1613). De schelp zelf is versierd met plantaardige ornamenten, terwijl het verguld zilveren montuur nautische elementen bevat. Toegepast zijn de technieken van het drijven, gieten en graven.

DE MAKER

Meesterzilversmid Adriaen de Grebber was de derde zoon van Nicolaes de Grebber. Nicolaes was waarschijnlijk een zoon van de Haagse zilversmid Adriaen Jacobsz. Grebber van Wijck. Hij verliet zijn geboorteplaats en vestigde zich in Delft, waar hij in 1574 toetrad tot het plaatselijke zilver-

smidgilde. Zijn zoon Adriaen werd meester in Delft in 1608 en overleed in 1658. Nicolaes en Adriaen de Grebber behoren tot een uitgebreide goudsmeden- en kunstenaarsdynamie, die haar vertakkingen in alle belangrijke steden van het gewest Holland heeft gehad.

FUNCTIE

De twee aangekochte figuren zijn realistisch en gedetailleerd gemodelleerd en presenteren allebei met uitgestoken armen een cirkelvormig schaalpje. Zij dragen een rok en halfhoge laarzen, en op het hoofd een kroon van veren. De gezichten vertonen negroïde trekken. Beiden zijn gewapend met een pijlenkoker, die aan een draagriem over de rechter schouder van het ontblote bovenlijf hangt. Zij staan op een gestileerde schildpad met klauwen, een rechte staart en een kop met opengesperde bek. De voet is gedecoreerd met een rand van krabbetjes afgebiesd met schelpen. De basementen vertonen overeenkomsten met de voet van de eerder genoemde nautilusbeker van Nicolaes de Grebber. Adriaen maakt in 1628 zelf ook een indrukwekkende nautilusbeker, die zich eveneens in de collectie van Stedelijk Museum Het Prinsenhof in Delft bevindt.

De West Indische Compagnie (WIC), opgericht in 1621, slaagde er in 1630 in de Portugezen te verdrijven van de suikerplantages in Brazilië, waarna 24 jaar later de hegemonie weer door de Portugezen werd heroverd. Aan het assortiment exotische geïmporteerde goederen zoals koffie, thee en chocola, werd in die jaren ook suiker toegevoegd. Aangezien zowel indianen als slaven worden geassocieerd met Brazilië, en Brazilië met suiker, is het mogelijk dat de figuren zijn gebruikt om suiker te presenteren in plaats van zout, hetgeen bij dergelijke voorwerpen gebruikelijker is. Afbeeldingen van 'moren', indianen, exotische planten en Braziliaanse landschappen vormden een rijke inspiratiebron voor veel 17de-eeuwse Europese kunstenaars, die vaak naar eigen inzicht de onderwerpen van hun werk uit diverse elementen samenstelden. De twee zilveren figuren van De Grebber tonen een combinatie van Afrikaanse slaven en Zuid-Amerikaanse kledij en zijn ook vanuit historisch oogpunt bijzonder interessant: in 1623, hetzelfde jaar waarin deze figuren werden vervaardigd, opende de WIC een kamer in Delft.

INVENTARISSEN EN HERKOMST

Uit de literatuur en uit archieven komt naar voren dat Adriaen de Grebber meer van deze ook wel 'moren' genoemde figuurtjes heeft gemaakt. Zo beschrijft Thera Wijsenbeek-Olthuis in haar dissertatie *Achter de Gevels van Delft* de indrukwekkende privé-bezittingen van de eigenaren van de drie Delftse aardewerkfabrieken De Pauw, De Drie Klokken en Het Hart in de periode 1706-1730.² Hieruit blijkt dat de vrouwelijke eigenaar van De Pauw, de weduwe van David Gerritsz. Kam, een imposant aantal zilveren objecten in bezit had, waaronder twee zilveren moren. Hoewel een specifieke omschrijving ontbreekt - waardoor

Insculpatieplaat met keurmerken en namen van Delftse edelsmeden.

Nautilusbeker
Nicolaes de Grebber
Delft 1592. Zilver
STEDELIJK MUSEUM HET PRINSENHOF, DELFT

Nautilusbeker
Adriaen de Grebber
Delft 1628. Zilver
STEDELIJK MUSEUM HET PRINSENHOF, DELFT

In verband met de Braziliaanse achtergrond van deze twee zilveren Indianenfiguren willen wij u erop wijzen dat in het Mauritshuis te Den Haag van 27 maart t/m 27 juni 2004 de tentoonstelling *In Brazilië met Albert Eckhout (1610-1666)* is te zien. Eckhout schilderde in opdracht van Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen, de toenmalige inwoners van Brazilië en allerlei exotische planten, bloemen en vruchten. Het zijn de oudst bewaard gebleven afbeeldingen van de Braziliaanse bevolking en natuur.

in dit geval niet duidelijk wordt of het gaat om voorwerpen van de hand van Adriaen de Grebber – heeft Wijsenbeek achterhaald dat er in andere Delftse inventarissen tussen 1732 en 1762 dertien van dergelijke zilveren figuren worden genoemd, waarbij wél nadrukkelijk staat vermeld dat ze door Adriaen de Grebber zijn vervaardigd. Elf van die figuren komen voor in de veilingcatalogus van Salomon van Groenenwegen uit 1757. Zes daarvan zijn gecatalogiseerd als een soldaat, een vrouw, een boer en boerin en een man en vrouw die druiven oogsten.

ECHTHEIDSONDERZOEK

Na de veiling in november 2002 hebben enkele personen twijfels geuit omtrent de authenticiteit van de figuren, die op basis van de merken in 1623 zijn vervaardigd door Adriaen de Grebber. In verband daarmee zijn stappen ondernomen ten einde de authenticiteit van de figuren nader te determineren. Op 5 augustus 2003 zijn de twee aanwinsten van het museum, samen met twee figuren van een handelaar én vier figuren van een particuliere verzamelaar naar de Goldsmiths' Hall in Londen gebracht om de samenstelling van het zilver te laten analyseren. In alle gevallen gaat het om zilveren figuren die uit het eerste kwart van de 17de eeuw zouden moeten dateren en die voorzien zijn van het meesterteken van Adriaen de Grebber.

Van elke figuur is een aantal monsters genomen (10 mg. schraapsel per plek); te weten drie van de indianenfiguren (basis, binnenkant arm en kom) en twee van de andere objecten. Er zijn meerdere monsters genomen, omdat uitstekende of losse delen mogelijk in de loop van de tijd werden vervangen. In dat geval vertoont de samenstelling van het zilver andere waarden. Vervolgens zijn de

monsters opgelost in salpeterzuur en is de aanwezigheid van de volgende metalen gemeten: goud, bismut, lood, koper, tin, platina, cadmium, antimonium en palladium. Na invoering van de percentages in de computer wordt direct zichtbaar hoeveel 'hits' er zijn met voorwerpen uit de collectie zilver van de Goldsmiths' Hall waarvan de datering en de metaalsamenstelling nauwkeurig zijn vastgesteld. Van elke figuur is een rapport opgesteld met de samenstelling van het zilver en de daaruit afgeleide periode van vervaardiging. Uit de rapporten blijkt dat de mannelijke figuur van het verguld-zilveren paar van de particuliere verzamelaar in de periode 1830-1900 is gemaakt. Alle andere onderzochte figuren kunnen op basis van de gemeten waarden gedateerd worden tussen 1600 en 1650. Na nauwkeurige bestudering van de resultaten en nader herkomstonderzoek kan bovendien met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid de mogelijkheid worden uitgesloten dat de figuren in de 19de eeuw zijn vervaardigd van omgesmolten oud zilver.³

Daniëlle H.A.C. Lokin

Noten:

1. Cat. tent. Museum Het Prinsenhof, *De Stad Delft, cultuur en maatschappij van 1572 tot 1667*, tekstboek, Delft 1981, p. 95 (door M.E. van Opstall), p. 230 (door K.A. Citroen); cat. tent. Museum Het Prinsenhof, *Schatten in Delft, Burgers verzamelen 1600-1750*, Delft 2002, pp. 9-29 (door Ellinoor Bergvelt); *Catalogue Silver and Objects of Vertu in Europe*, Sotheby's Amsterdam, 4 november

2002, lot 371 pp. 102-104 (tekst Jacob Roosjen).

2. Thera F. Wijsenbeek-Olthuis, *Achter de gevels van Delft, bezit en bestaan van rijk en arm in een periode van achteruitgang (1700-1800)*, Den Haag 1987, pp. 217, 218, 220, 221, 387.

3. Voortgangsrapportage echtheidsonderzoek suikervaten door Marjolaine Groen, conservator kunstnijverheid van de Gemeente Musea Delft, augustus 2003.